

Іван Шумейко,
PhD з права, старший викладач
кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра
Моторного, м. Запоріжжя, Україна

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГИ ПОДАННЯ ДОГОВОРУ ПРО ВІДЧУЖЕННЯ ЧАСТКИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ПРИ ПРОВЕДЕННІ РЕЄСТРАЦІЙНИХ ДІЙ

Актуальність дослідження. В редакції, що діяла до 17.06.2018, норма п. 10 ч. 4 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон про держреєстрацію) передбачала, що для державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, у тому числі змін до установчих документів юридичної особи, подається, зокрема, примірник оригіналу договору, іншого документа про перехід чи передачу частки засновника (учасника) у статутному (складеному) капіталі (пайовому фонді) юридичної особи [1]. Ця норма поширювала свою дію і на товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю (далі – ТОВ, ТДВ). При прийнятті нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» законодавець доповнив статтю 17 Закону про держреєстрацію новою частиною, в якій зазначив, що для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю подається, зокрема, акт приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі товариства [2]. Отже, вимога подавати договір про відчуження частки (її частини) була замінена вимогою подавати акт приймання-передачі. Втім, на практиці це призводить до численних перешкод у захисті порушених прав учасників товариств, що робить актуальною обрану тему дослідження.

Внаслідок змін, про які йшлося вище, норма п. 10 ч. 4 ст. 17 Закону про держреєстрацію перестала поширюватися на ТОВ і ТДВ. Отже, починаючи з 17.06.2018 для переходу права на частку (її частину) в статутному капіталі ТОВ чи ТДВ державний реєстратор не може вимагати подання договору купівлі-продажу, дарування чи іншого договору про відчуження частки (її частини). Натомість одна зі сторін (відчужувач або набувач) подає державному реєстратору акт приймання-передачі, справжність підписів на якому засвідчується нотаріально, і цього документа, разом із заявою про державну реєстрацію, структурою власності та документом про сплату адміністративного збору – наразі цілком достатньо для внесення відомостей про зміну складу учасників ТОВ чи ТДВ.

Разом з тим, таке, на перший погляд, спрощення надання адміністративної послуги, містить в собі суттєві ризики. Дійсно, нотаріальне засвідчення справжності підписів на акті приймання-передачі практично нівелює можливість

відчуження частки (її частини) за відсутності волевиявлення відчужувача та знижує ризики підробки документів. Однак скасування вимоги подавати саме договір суттєво збільшує ризики порушення переважного права учасників ТОВ і ТДВ на придбання частки (її частини), а також ризики укладення договорів, щодо яких існують підстави для визнання їх недійсними.

Важливо розуміти, що акт приймання-передачі має складатися не сам по собі, а на підставі договору про відчуження частки (її частини). Саме такий договір є підставою для переходу до іншої особи права на частку (її частину). І саме такий договір є документом, без дослідження якого неможливо правильно вирішити спір про визнання такого договору недійсним або про переведення прав та обов'язків покупця частки (її частини). Адже будь-яких вимог щодо змісту акта приймання-передачі закон не містить, а отже, він не обов'язково має містити в собі істотні умови договору і навіть вказівку на вид договору, на підставі якого такий акт було складено. Так, відповідно до ч. 4 ст. 164 ГПК України, до заяви про визнання акта чи договору недійсним додається також копія (або оригінал) оспорюваного акта чи договору або засвідчений витяг з нього, а у разі відсутності акта чи договору у позивача – клопотання про його витребування [3]. Отже, якщо до суду з позовом про визнання такого договору недійсним звертається не сторона договору (а, наприклад, інший учасник товариства, права якого були порушені внаслідок того, що при укладенні договору була порушена встановлена статутом заборона на відчуження частки без згоди такого учасника), то така особа повинна заявити клопотання про витребування договору. Аналогічна ситуація виникає у разі пред'явлення позову про переведення прав та обов'язків покупця частки (частини частки): при розгляді таких справ належить з'ясувати, по-перше, що відбувся саме продаж (а не, наприклад, дарування), а по-друге, з'ясувати ціну такого продажу та порядок оплати вартості частки (частини частки) та чи була така вартість фактично сплачена (що нерідко фіксується в текстах договорів купівлі-продажу), адже від цього залежить сума, яку необхідно внести позивачеві на депозитний рахунок суду. Для цього неодмінно потрібно дослідити умови договору, який послуговував підставою для відчуження частки (її частини).

Разом з тим, за чинною редакцією ст. 17 Закону про держреєстрацію, такий договір не потрапляє в реєстраційну справу, тому його витребування з матеріалів реєстраційної справи є об'єктивно неможливим. Залишається лише один варіант – витребування такого договору у його сторін (продавця і покупця, дарувальника і обдаровуваного тощо). Разом з тим, існує значний ризик невиконання сторонами договору вимог ухвали суду про витребування доказів. Навіть можливе вжиття заходів процесуального примусу у формі накладення штрафу чи тимчасового вилучення доказів може виявитися безрезультатним, адже такого договору може просто не існувати. Причиною цього є все та ж норма ч. 5 ст. 17 Закону про держреєстрацію, а також та обставина, що договори про відчуження частки (її частини) укладаються, як правило, в простій письмовій формі, крім випадку, якщо учасник ТОВ (ТДВ) встановив, в порядку ч. 4 ст. 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», вимогу нотаріального посвідчення такого договору. За таких обставин, особи, які здійснюють відчуження

і набуття частки (частини частки), можуть обмежитися лише складанням акта приймання-передачі (що є достатнім для проведення реєстраційної дії) і просто не складати договір, що є особливо характерним для тих випадків, коли між сторонами існують певні довірливі відносини або якщо відчуження здійснюється як фіктивний чи фраздаторний правочин.

Отже, відновлення в реєстраційному законодавстві вимоги подання оригіналу договору про відчуження частки (її частини) в статутному капіталі ТОВ / ТДВ для державної реєстрації змін до відомостей про склад учасників такого товариства – унеможливить ситуацію, коли договір не складається, або «відкладається на потім» складання договору, а також унеможливить появу «різних версій» договору, адже така вимога фактично гарантуватиме можливість витребування договору з реєстраційної справи ТОВ / ТДВ у разі спору. Альтернативою таким змінам може бути встановлення обов'язковості нотаріального посвідчення таких договорів (тоді договір залишатиметься у справах нотаріуса, що також зробить об'єктивно можливим його витребування) – але такий крок, порівняно з наведеною вище альтернативою, суттєво підвищить витрати сторін договору у зв'язку з його нотаріальним посвідченням.

Висновки. Встановлено, що чинна редакція пп. «г» п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» є недосконалою, оскільки посилює невизначеність і збільшує ризики утруднення захисту порушених прав учасників ТОВ і ТДВ, порівняно з тією редакцією ст. 17 цього Закону, що діяла до 17.06.2018. З метою зменшення таких ризиків, пропонується норму пп. «г» п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону доповнити словами «, а також договір про відчуження частки (частини частки) у статутному капіталі, на підставі якого було складено такий акт».

Список використаних джерел

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV в редакції, яка була чинною станом на 01.01.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15/ed20170101#n505>.
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.